

Een merkwaardig kledingstuk

De pels voor de officieren van Koninklijke Landmacht

Toegestaan, maar nooit officieel ingevoerd en in de kledingvoorschriften opgenomen

Degenen, die de Koninklijke Landmacht van voor 1940 gekend hebben, weten zich wellicht te herinneren dat in de jaren twintig en dertig van deze eeuw door sommige officieren - vooral die van de bereden wapens - 's winters een pels gedragen werd.

In de kledingvoorschriften zal men echter tevergeefs naar een beschrijving van dit uniformstuk zoeken.

Wanneer het in gebruik gekomen is en wie het initiatief daartoe genomen heeft is niet vastgelegd. In dit artikel zal nu getracht worden een samenvatting te geven van hetgeen over de pels bekend is.

De voorgeschiedenis

De van oorsprong Hongaarse lichte ruiters, de huzars, die als de stamvaders van onze tegenwoordige huzaren zijn te beschouwen, droegen de nationale klederdracht van hun vaderland. Deze bestond o.a. uit een kort vest, dat met behulp van snoeren of tressen gesloten kon worden.

Hieruit ontstond in de loop der jaren de ons bekende dolman, die omstreeks het midden van de vorige eeuw als uniformstuk vervangen werd door de attila, een korte rok met rondom panden, die tot over de heupen reikten en die evenals de dolman met tressen of snoeren op de borst versierd was.

De eerste huzaren plachten in het koude jaargetijde een dierenhuid, meestal een wolfsvacht, over hun dolman om te slaan. De oudste afbeeldingen van huzaren in Franse dienst in het begin van de 18e eeuw geven dit duidelijk weer. In de loop van de 18e eeuw ontwikkelde zich uit die dierenhuid een met bont gevoerd en omzoomd lakens kledingstuk, dat evenals de dolman door middel van tressen of snoeren gesloten kon worden.

De eerste afbeelding van een huzarenofficier in het Staatsche leger laat een dergelijke over de schouder geslagen pels zien.

Bij de later opgerichte huzarenkorpsen in het Staatsche leger en in dat van de Bataafsche Republiek en het Koninkrijk Holland behoorde de pels tot de normale uitrusting. Dit was ook het geval bij de huzarenregimenten No's 6 en 8, die na het herstel van onze onafhankelijkheid in 1813 opgericht werden.

In groot tenue, dus bij parades, inspecties en andere militaire plechtigheden, werd de pels over de linkerschouder gedragen, vastgehouden door de z.g. pelslis. Dit was een dubbel snoer, dat vastgemaakt was aan de bovenste knoop van de middelste rij op de linkerhelft van de pels en dan om de hals liep naar de bovenste knoop van de buitenste rij van de rechterhelft om te eindigen met twee kwastjes aan dezelfde knoop op de linkerhelft.

Bij het rijden, vooral in de snelle gangen, gaf dit een fraai en karakteristiek effect met die los uitwaaiende mouwen.

In mars- en veldtenue werd 's zomers meestal de dolman en 's winters de pels gedragen. Het kledingstuk, dat niet gebruikt werd, werd dan in het magazijn opgeslagen.

Merkwaardig is het dat tijdens de 10-daagse veldtocht in de hete augustusdagen, volgens een oud-officier van het Regiment Huzaren No 6, de pels gedragen werd terwijl de dolmans in het depot waren opgeslagen.

De manschappen hadden in de pels een linker borstzak, die vaak gebruikt werd om pijp en tabak te bergen. Verder hadden de huzaren de gewoonte om de mouwen van de pels dicht te naaien en daar dan een fles jenever in te bergen. Het verhaal gaat, dat de officieren, voor het uitrukken, met het plat van de sabel tegen de mouwen plachten te slaan. Dit vaak met fatale gevolgen voor de overtreder van de orders. Bij de reorganisatie van de cavalerie in 1841, toen het Regiment No 6 omgezet werd tot het 2e Regiment Lansiers was het met de pels - althans voor de manschappen - gedaan: Zelfs toen in 1867 de regimenten dragonders weer omgetoverd werden tot huzaren, kwam de pels niet terug. Ten minste niet als normaal uniformstuk voor het gehele wapen.

Voor de officieren was het echter anders gesteld.

Voor de officieren van de Rijdende Artillerie werd al spoedig de pels weer in ere hersteld.

Naast de dolman voor grote en kleine tenue was het hun vergund een pels of buis te dragen. (Kabinets-aanschrijving van 11 december 1846.) De volledige tekst van de aanschrijving van de Minister van Oorlog luidt als volgt:

Kabinet

La. B 21D

's Hage, den 14 December

De Heer Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings heeft bij missive van den 11 dezer mij onderricht, dat ZIJNE MAJESTEIT aan Hoogst Deszelfs Adjudant, den Lt Kolonel Baron Girard de Mielle van Coehoorn heeft toegestaan, en dat ZIJNE MAJESTEIT dit ook wenscht toegestaan te zien aan alle officieren van het Regiment Rijdende Artillerie, die zulks zouden verlangen, om, in plaats van het korte buis der kleine tenue, een buis of pels te dragen, welke over de heupen reikt; hebbende gemelde Staatsraad Directeur tevens daarbij gevoegd, dat wel in het oog mocht worden gehouden, dat ZIJNE MAJESTEIT dit alleen beschouwt als een toelating, niet als een voorschrift, zoodat de officier, die niet verlangt er zich van te bedienen, niet gehouden is deze pels te dragen.

Onder mededeeling van voorgeschreven ZIJNER MAJESTEITS beschikking, heb ik de eer UHEG te verzoeken, de vereischte kennisgeving dienovereenkomstig aan de officieren van het betrokken Korps te richten

De Minister van Oorlog
(get) LIST.

Aan den Heer Generaal-Majoor
Commandant van het Personeel
der Artillerie.

No 94 Ter kennisneming gezonden aan
den Heer Luit.Kol.Commdt van het
Regiment Rijdende Artillerie. De
Generaal-Majoor Commdt v/h
Personeel der Artillerie.

15 DEC 1846

Aan duidelijkheid laat dit stuk niets te wensen over. Een omschrijving hoe de buis er uit moest zien werd echter niet gegeven. Noch het Receuil Militair, noch de werken van Hardenberg en Van Gendt vermelden iets daarover.

Hetzelfde geldt voor de officiële 'Beschrijving van de Uniformen, enz.' van 1900, 1912 en 1913 evenals voor het 'Boekwerk Uniformen' van 1923 en 1934.

Lange tijd waren de officieren van de 'Rijers' de enigen, die een pels, of zoals dat heette 'buisje', mochten dragen. Toch schijnt, dat in de loop der tijd ook officieren van andere wapens, staven of dienstvakken toestemming kregen om zich een dergelijk kledingstuk aan te schaffen.

Het eerste bewijs daarvoor is een fotografisch portret van J.F. Baron Taets van Amerongen, ordonnansofficier des Konings van 1861 tot 1870. Hierop draagt hij een merkwaardig lange pels, zo ongeveer als het model voor de Pruisische huzarenofficieren van 1867.

Een officiële toestemming wordt het eerst vermeld in de 'Beschrijving van de Uniformen, enz.' van 1912, waar bij het hoofdstuk 'Tenuen' de volgende noot (17) staat:

'Of in stede van den dolman een buis of pels, welke tot over de heupen reikt. betrekking hebbend op de temen van de officieren der Rijdende Artillerie, terwijl bij die van de Generale Staf en de Cavalerie een noot (18) vermeldt: 'c.q. hierover een pels; voor den Generalen Staf nagenoeg zwart, voor de Cavalerie van lichtblauw laken van fijne wol'.

Dit was blijkbaar een bevestiging van een reeds bestaand gebruik, want een aquarel van J. Hoyneck van Papendrecht uit 1911 toont reeds een huzarenofficier met de pels.

Later is de vergunning om een pels te dragen verder uitgebreid. In het 'Boekwerk Uniformen' van 1934 vindt men onder het hoofdstuk 'Tenuen' ad 'g'. Opmerkingen: 'aa'. Het dragen van een buis of pels.

Officieren der rijdende artillerie wordt vergund in stede van de dolman-gekleedetenue een buis of pels te dragen, welke tot over de heupen reikt.

Officieren van de overige wapens en dienstvakken mogen over de attila of jasgekleede-tenue een pels dragen, voor de Jagers van groen, voor de cavalerie van lichtblauw, voor de overige wapens en dienstvakken van zwartblauw, nagenoeg zwart laken, van fijne wol.

Hoe zagen deze uniformstukken er nu eigenlijk uit?

Bij gebrek aan een officiële beschrijving moet men dus afgaan op tekeningen, foto's e.d. benevens op de weinige nog bestaande exemplaren.

Om te beginnen moet men een duidelijk onderscheid maken tussen de buis of pels voor de officieren van de Rijdende Artillerie en de pels voor de overige wapens en dienstvakken.

De eerste had een besnoering als op de dolman voor kleine tenue. Een tekening van J. Hoyneck van Papendrecht uit 1898 laat dit duidelijk zien. De schoten reiken inderdaad tot over de heupen, terwijl de buis lichtelijk getailleerd is. De randen, de kraag en de mouwopslagen zijn bezet met zwart astrakan bont. Op deze buis wordt het halssnoer met de kwasten volgens rang gedragen, evenals de pelsknoop.

De minitieuze tekeningen van de kolonel J.C.P.W.A. Steenkamp uit 1913 bevestigen bovenstaande omschrijving, alleen wordt de rang nu niet meer aangeduid door de kwasten aan het halssnoer, doch door de gebruikelijke sterren op de kraag. Voor de officieren van de overige wapens, staven en dienstvakken blijft het aantal snoeren op de pels beperkt tot vijf, terwijl dat b.v. op de attila zes bedraagt. Had men bij het buisje van de Rijdende Artillerie nog een houvast aan de versiering van de dolman, bij de andere wapens, enz. was men overgeleverd aan de fantasie van de militaire kleermakers. Er zal dus wel veel variatie in de details kunnen zijn. Volgens de destijds zo bekende militaire kleermaker Blomjous zouden de snoeren op de pels van de officieren van de generale staf en van de cavalerie in het midden een extra krul vertonen, zoals die van de attila. Bij de andere wapens zou dat niet het geval zijn. Slechts een onderzoek op de nog bestaande exemplaren, waarvan de dragers bekend zijn, zou kunnen uitmaken of dit juist is.